

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI
KINDRALSTAABI WALITSUSE WALJAANNE.

Üksiknumber 10 mk.

Ilmub kaks korda
kuus ühes kuu-
lisaga.

№ 18.

Esmaspäeval, 2 oktoobril 1922.

IV aastakäik.

S i s u : A. Koern: Wäeosa korrapidamiste teenistus ja sisemine karaul Prantsuse sõjawäes. — A. Leht: Ülewaade Nõukogude Wenemaa spionaashi korraldamisest Eestis. — J. Al-t: Leheküljed wabadussõjast.

Wäeosa korrapidamiste teenistus ja sisemine karaul Prantsuse sõjawäes.

Wäeosa korrapidamiste teenistus Prantsuse sõjawäes erineb oluliselt meil weel tänini (kahjuks) makswast Wene süsteemist. Et meil praegu parajasti muu seas ka uus wäeosa sisemise teenistuse määrustik väljatöötamisel, siis ei ole ülearune käesolewa küsimuse puudutamine „Sõduri“ weergudel. Kui tunneme küsimuse mitmesuguseid lahendusi väljaspool meid, siis oskame paremini, õiglasemalt ja erapooletumalt hinnata sama küsimuse lahendust eneste juures ning leida uusi meie oludele wastawamaid lahendusi.

Wäeosade korrapidamiste teenistus Prantsuse sõjawäes on korraldatud dekreediga 25. augustist 1913 a., mis sisaldab määrustikud wäeosa sisemise teenistuse kohta jalgwäes, inseneriwäes, ratsawäes, kahurwäes ning sõjawäe woorides ja mis on, mõne wäikse täiendusega, maksw tänini. Selle dekreediga on tagasi pöördud endise „nädala teenistuse“ juurde, mis oli kõrvaldatud 25. mai 1910 a. määrustikuga, mis pani kõik korrapidamise kohustused ühe üksuse, niinimetatud „teenistuse üksuse“, s. o. korrapidaja üksuse pääle. Praegu makswa Prantsuse korrapidamise teenistuse päämiseks iseloomu jooneks, mille poolest see süsteem meil olewast oluliselt erineb, on asjaolu, et kõik korrapidajad määratakse terve nädala pääle, kuid mitte ühe päewa

pääle, nagu meil. Sellest ka nimetus „nädala teenistus“*).

Nädala teenistuse ülesandeid defineeritakse sisemise teenistuse määrustikus järgmiselt:

- 1) Kiirete korralduste täitmine, mis ootamata kasarmusse jõuawad;
- 2) üksuste ja isikute määramine kollektiivse ehk üksiku teenistuse pääle (teenistuse ja töö toimkonnad);
- 3) julgeoleku ja korra hoidmine ning politsei teenistus kasarmu piirkonnas.

Nädala teenistusse kuuluwad terve rügemendi jaoks ehk, kui rügement osadesse jaotatud ja osad lahus asuwad, rügemendi päämise osa jaoks üks bataljoni ülem, üks kapten ja üks adjutant**). Üksikutes bataljonides ja eraldatud üksustes peetakse nädala teenistust wäeosa ülema korralduste järele analoogiliselt kooskõlas sama teenistusega terwes rügemendis

*) *Service de semaine*; mitte päewa teenistus, *service de jour*, nagu meil; wiimasest sõnast on tuletatud Wene дежурный. Meie sõna „korrapidaja“ on wabalt loodud ja seda võib mõista kui korda pidawat ehk järjekorras olewat.

***) Adjutant on seersandi ja ohwitseri wahepäälne aukraad, wastab umbes meie aseohwitserile.

ehk rügemendi päämises osas. Nädala teenistus kestab harilikult ühe nädala, algades laupäewal wäeosa ülema poolt määratud tunniajal; kuid wäeosa ülemale on jäetud õigus selles ka muudatusi teha.

Nädala bataljoni ülem juhhib nädala teenistust. See juhtimine ei wabasta teda ühestki oma hariliku teenistuse kohusest. Nädala teenistusest wõtawad osa nii tegewad bataljoni ülemad kui ka täienduse kaadri bataljoni ülemad wäeosa ülema poolt kindlaksmääratud järjekorras. Neil on abiks kaptenid adjutant-maiorid (harilikus teenistuses tegewa bataljoni ülema abi) ehk wiimaste äraolekul ehk mõnesse erilisse teenistusse määramise puhul täienduse kaadri kaptenid, määratud wäeosa ülema poolt. Neil kaptenitel on omakorda abiks nädala teenistuse kohuste täitmisel bataljoni wanemad adjutantid ehk wiimaste puudumisel täienduse kaadri adjutantid, kui wäeosa ülem selle tarwiliseks loeb.

Nädala bataljoni ülemale allub nädala teenistuses nädala kapten.

Nädala kapten korraldab, nädala bataljoni ülema juhatusel, eespool defineeritud nädala teenistuse ülesannete läbiwiimist. Selleks on tema käsutuses: 1) nädala adjutant, üks kirjutaja ja käskjalaks üks ratsasõitja; 2) politsei karaul (nii nimetakse Prantsusmaal wäeosa sisemist karauli), mida wahetatakse igapäew; 3) tarwiline arw tööle määratud mehi.

Nädala teenistusse asudes wõtab wastu nädala kapten eelmiselt nädala kaptenilt: 1) nädala teenistuse toimkonna nimekirja, kus ära märgitud kõigi kompanide nädala seersantide ning kapralite nimed ja ka öise teenistuse ohwitseride nimed, kui need on määratud; 2) käsud ja korraldused, mille täitmise järele peab erilisel walwama; 3) karistatute raamatu; 4) kollektiivse ja üksikteenistuse toimkondade lehe.

Nädala kapten määrab kindlaks kõik abinõud tungiwate korralduste täitmiseks, mis ootamata kasarmusse jõuawad. Tema laseb nähtawas kohas pidada kõik toimkondade lehed, määrab ise üksused, kust toimkond peab määratama ja kui suurel arwol ja toimetab mõnede tähtsamate komandode ülewaatamist ja väljasaatmist. Öhtuse ülelugemise juures wiibib tema isiklikult, hommi-kuse ülelugemise aruande wõtab kasarmusse tulles wastu nädala adjutantilt.

Nädala kapten korraldab temale alluwa nädala teenistuse abil korra ja puhtuse alalhoidmist kasarmu piirkonnas. Tema wõib, kui seda nõuab korra alalhoidmine, sulguda söögimajad ja koo-

peratiivid, kuid peab sellest otsekohe ette kandma nädala bataljoni ülemale. Kompanide ülemate äraolekul arreteerib ja paigutab distsiplinaar kohtesse mehi, kelle rasked üleastumised nõuawad wiibimata karistust ehk kes joobnud olekus. Tema käib igapäew distsiplinaar kohtes ja walwab, et täidetaks kõik ettekirjutused sääl kinni-peatawate isikute kohta. Tema wõtab wastu ja annab edasi kõik kaebused ja protestid, mille lahendamine ei kuulu tema wõimupiiresse ehk mis tema leiab olewat põhjendusega. Nädala kapten wõib söömas käimiseks, ööseks ja kui tema kohuste täitmine tema juuresolekut kasarmus ei nõua, kasarmust lahkuda.

Kui kasarmu julgeoleku, distsipliini alalhoidmine ja ootamatute korralduste täitmine nõuab ühe teenistuses olewa ohwitseri alalist juuresolekut kasarmus, siis tehakse wäestiku ülema poolt, korpuse ülema ülesandel, korraldus öise teenistuse ohwitseri määramiseks, kes on kohustatud ka ööseks kasarmusse jääma. Öise teenistuse ohwitseri kohused pannakse harilikult nädala kapteni pääle, kuid kui selle abinõu tarwitamine peab pikemat aega kestma ja kapteneid, kes wahelduwad nädala teenistuses, on vähem kui kolm, siis wõib wäeosa ülem tema asemele ööseks määrata järjekorras olewa leitnandi ehk alamleitnandi; see asetäitja allub nädala kaptenile ja saab temalt teateid ettekirjutuste ja käskude kohta, mille täitmise järele peab erilisel walwama.

Öise teenistuse ohwitser kirjutab ette teistkordsed ülelugemised ja teeb ehk laseb teha kõigis kohtes öised ringkäigud; saadab wälja piirkonnad, mis kästud ehk mis tema ise tarwilikuks loeb. Tema wõib magada, kui tema teenistuse nõuded seda ei takista.

Ootamatute ja kiirete korralduste saamisel ehk kasarmu julgeolekut ähwardawa hädaohu juhtumisel wõtab tema tarwitusele kohased abinõud ja teadustab, kui wõimalik, wastawatele ülematele. Nädala kapten, kui temal on öiseks teenistuseks asetäitja, ilmub wiibimata kasarmusse.

Pääle selle peab nädala adjutant alati magama kasarmus ja on öise teenistuse ohwitseri käsutada.

Mitme wäeosa ühistes kasarmutes wõib öises teenistuses olla, wäestiku ülema korraldusel, ainult üks ohwitser, kellel abiks on kõikide wäeosade nädala adjutantid.

Wäeosa ülema kasarmusse tuleku puhul esitab nädala kapten ja öise teenistuse ohwitser end wäeosa ülemale ja annab aru teenistuse täitmise ajal sündinud juhtumistest.

Nädala adjutant allub otsekohe nädala kaptenile ehk öise teenistuse ohwitserile. Tema täidab nädala kapteni aset wiimase äraolekul ja annab aru wiimasele tema tagasijõudmisel kõigest, mis on juhtunud tema äraoleku ajal.

Nädala adjutant peab magama kasarmus.

Tema walwab politsei karauli ja kompanide nädala seersantide ning kapralite järele. Tema juhatab hommikust ütelugemist ja on õhtuse ütelugemise ning mitme bataljoni meestest koosnevaate komandode kogumise juures. Tema kontroleerib iga päew karistatute lehte.

Kui nädala adjutant on naisemees ja elab erakorteris, siis on temal lubatud tarwilik aeg omas kodus söömas käimiseks, wälja arwatud juhtumised, kui teenistuse nõuded seda keelawad; wäeosa ülem määrab kindlaks, kuidas tagatakse nädala teenistus tema äraolekul.

Nädala ohwitser wastutab signaalide täpipsuuse eest. Pärast ütelugemist laseb tema määratud ajal sulguda poed, söögi- ja joogimajad ning walwab selle järele, et tuled kustutataks sõdurite ruumes ja ühistes kohtes kell 22 (alamohwitseridel on lubatud omis tubades walgust pidada kuni keskööni).

Üks sõdur-kirjutaja on nädala adjutandi käsutuses; see kirjutaja wabastatakse omast harilikust tööst tarwilisel määral.

Pääle wäeosa üldise nädala teenistuse toimkonna on igas kompanis üks nädala seersant ja üks nädala kapral. Kompani nädala teenistuse eesmärgiks on tagada terwele kompanile ühise teenistuse, politsei ja distsipliini detailide täitmist ja olla abiks wäeosa üldises teenistuses. Nemad peawad magama kasarmus. Nädala seersandil on lubatud, kui ta on naisemees, kodus söömas käia. Wiimase äraoleku ajal täidab tema aset nädala kapral. Nemad mõlemad wõtawad osa õppustest määral, mis nende erilise teenistuse hääd täitmist ei takista; selle osawõtunise määrab kindlaks kompani ülem.

Wäeosa sisemine karaul. Igas kasarmus on sisemine ehk niinimetatud politsei karaul, mille koosseis muutub wastawalt olukorrale ja kohalikele tingimustele ja peab olema wõimalikult wäiksem.

Kui mitu wäeosa asuwad ühes kasarmus, siis annab politsei karauli üks wäeosa kindlaksmää-

ratud järjekorras, teised saadawad ainult käskjalad.

Wäiksetes kasarmutes wähendatakse politsei karaul kuni ühe alamohwitserini, kelle käsutuses üks ehk kaks käskjalga.

Politsei karauli kohta on makswad garnisoni teenistuse määrustiku määrused, mõne erandiga karauli seersandi ja kaprali kohta.

Politsei karauli ülemaks on karauli seersant, tema abiks karauli kapral.

Karauli seersant walwab, et karauli kapral ja tunnimehed täidaks täpipsuuse oma kohuseid. Tema kohuseks on, nädala adjutandi korraldusel, lasta anda kõik signaalid. Tema käib läbi päewa jooksul mitu korda distsiplinaar kohad ja toimetab sagedasti, mitte õppuste ajal, kasarmu arrestiga karistatud kapralite ja reameeste ütelugemist. Tema walwab kasarmu puhuse ja wäljaminewate ning tagasitulewate riietuse järele. Öösel teeb tema ringkäike distsiplinaar kohtes, tallides, ladudes ja teistes tähtsamates kohtes ja laseb mõnikord teha karauli kaprali sedasama. Kõik sõjawäelased, kes tulewad tagasi pärast ütelugemist, ilmuwad temale. Kui mõni mees tarwitab öösel kiiret abi, siis teatab tema sellest otsekohe karauli haigerawitsejale, saadab teenistuses olewa arsti järele ja teatab nädala adjutandile ja öise teenistuse ohwitserile, kui sarnane määratud.

Karauli kapral käib läbi, teenistusse asudes, distsiplinaar kohad ja waatab järele, kas kõik karistatud kohal. Tema käes on nende kohtade wõtmed ja tema wõib neid edasi anda ainult karauli seersandile. Tema laseb wiia kindlaksmääratud ajal toitu karistatuile ja on söögi ajal nende juures. Tema wiib arstlisele ülewaa-tusele distsiplinaar kohtes olewad haiged.

Kui wäeosa ülem tuleb kasarmusse, siis hüüab kasarmu ukse juures olew tunnimees: sõjariistade juurde, karaul riwineb ukse ette ja wõtab sõjariistad terwituseks.

Ratsawäes ja kahurwäes on korrapidamiste teenistus ja sisemine karaul pääjoontes seesama, erineb ainult nädala toimkonda kuuluwate isikute ja mõne üksikasja poolest, wastawalt wäeliigi erilistele omadustele.

A. Koern.

Ülewaade Nõukogude Wenemaa spionaashi korraldamisest Eestis.

(Järg).

Kui Endel Karm kaitsepolitsei ülesandel Wenemaalt tagasi tuli, tõi ta kaasa mõned kirjad siin asuwatele agentidele. Kirjade hulgas oli ka üks kiri Jea abilise Roman Pettai wennale Paul Pettai'le järgmise sisuga: „See seltsimees on minu sõber, usalda teda ja anna temale Augusti aadress“. Nimetatud kirjaga läks kaitsepolitsei ametnik Paul Pettai juurde ja andis selle ära. Kirja kaasas oli teine, shiffreeritud kiri. Kaitsepolitsei ametnik tutvustas ennast Wenemaa agendina. Selle pääle waatamata, et numbrikirja tarwis Pettai wõti oli, ei saanud ta kirja lugeda. Wiimane jäi juba kahtlaseks. Siin näitas Pettai ema ametnikkudele üht päewapilti, mille pääl kolm isikut oli, ja palus Roman Pettaid näidata. Ametnikul oli teada, et Pettai pika kaswuga oli ja näitas ka sellepärast kõige pikema pääle, ning oli õieti tabanud.

Nüüd mindi tema wastu lahkemaks ja Pettai hakkas jutustama oma tegewusest: kuidas ta soomusrongide diwiisi staabis teenides salajaid operatiiwkäske warastanud ja Wenemaale saatnud. Ametnikule annud Pettai wenna tarwis wastuse kaasa, milles kaebanud, et saadetust olla wähe, sest ei olla toojaid ega wiijaid.

Kirjadega saadeti kaitsepolitsei ametnik Pihkwasse salakuulajate pessa. Säälsel selgus, et esimeses kirjas nimetatud August oli Rāpinas elutsew Pettai'de onu Lattik, kes säälsaks resident-salakuulajaks oli.

Pääle selle pandi Pettai juures läbiotsimine toime, kusjuures mõned dokumendid leiti, mis soomusrongide kohta käisid. August Lattik oli juba pesast wälja lennanud.

Ametnik, kes Pihkwas käis, sai pääle muu teada, et kirju üle piiri toimetawad wennaksed Lepestow'id, kes Kasepää wallas elutsewad.

Kohapääl pandi läbiotsimine toime. Üks Lepestow tabati august, mis aida pōranda alla oli tehtud. Säälsamast leiti ka paberilehekeseid isothermidega, mida salakuulajad mērgusōnadena tarwitawad.

Asjatundja poolt tõendeti, et isothermid tõeliste kokku ei käi, ning neid obserwatooriumis klimatoloogia atlasiga wōrreldes selgus, et nende märkuste järele isotherme joonistada ei saa.

Selle tõttu oli kindel, et leitud märkusi paaroolidena tarwitamiseks hoiti.

Nōnda oli Lōuna-Eestis mõneks ajaks spionaash likwideeritud.

Asi wōeti piinliku uurimise alla. Üleswõtete järele tehti kindlaks, et teated olid kirjutatud riigikogu liikme Martin Bleimann'i ja noorproletaarlaste ühingu liikme Peeter Lempo käega. Lempo oli teeninud waremalt sõjawägede staabis. Kui ta wahi alla wōeti, seletas ta, et teateid annud temale, samuti ka päewakāske, staabi kirjutajad Pärn ja Miilen. Saadud teated annud edasi Wene saakonda ühes eksemplaaris ja Martin Bleimann'ile teised, saad-s nōnda mõlemalt poolt tasu. Üldse maksnud temale Bleimann 15.000 mk. Lempo juurest leiti hulk walmispandud teateid ja paberileheke Bleimanni allkirjaga: „Andke selle ettenäitajale 7000 mk.“ Kirjutaja Pärn'ile tehtud pääle muu ülesandeks muretseda salajane kindralisaabi kaart, hinna pääle waatamata. Pääle selle pidanud Pärn ära warastama raudkapist ühe salajase dokumendi, mis otstarbeks teda walewōtme muudel kästud waha abil wōtta. See ei läinud aga korda, sest ennem tabati nad kõik.

Mõni kuu pärast 50-ne organisatsiooni likwideermist sai kaitsepolitsei teateid, et Tartus, kus salakuulajate armsam tegewuskoht, uus organisatsioon elu tõusnud ja selle liikmed Kitsal tanawal № 1 koos käiwad. Ootamata pandi sääls jäle läbiotsimine toime ja tabati kaks isikut. Peagi selgus, et need organisatsiooni eesotsas seiswad resident-agendid Woldemar Mannus ja Juri Portsmut on, kes „Kamberg'i“ ja „Modeni“ nime all organisatsioonis töötasid. Organisatsiooni juhtiti jallegi 7. armee staabist, kus keegi Sammel osakonna ülemaks oli.

Terwe rida wäiksemaid agente paljasteti: Selle organisatsiooni asja uurimisel tuli palju uut ilmsiks. Selgus, et agentice palkasid, mis warem 3000 mka ümber kõikusid, märksa oli kõrgendatud. Makseti juba palka kümnetuhandete wiisi ja pääle selle eraldi kõrget tasu üksikute teenete eest. Nōnda makseti sõjaministeeriumi salajaste päewakāskude eest kunni 50.000 margani. Agendid said tasu isegi Ingliis naeltes ja Rōotsi kroonides. Uuuis oli ka see, et agendia kirju enam ei adresseerinud warjunimede järele, waid teatud

märkide abil. Nii oli pääresidendi Mannuse märk 8—B/2, Portsmut'i — 5—A/3; Tallinna residendi Shurawlewi — 7—A/3 j. n. e. Muidu tegutsesid nad täiesti eelmiste organisatsioonide plaani järele.

Iseloomustaw oli selle organisatsiooni juures see asjaolu, et agentidel olid nõndanimetatud „sabad“ järel, see tähendab, et iga agendi tegewuse järele walwas teine agent, kelle spetsiaalamet selles seisiski. Kes agentidest kahtluse alla langes, selle kohta teateti Pihkwasse ning säält järgnes käsk teda nii ehk teisiti kõrwaldada. Nõnda wõisid ka kahtlased agendid oma elu kaotada, mida ka ette tuli. Et aga siin mitte lärmi lüüa, kutsuti kahtlane agent Wenemaale, kus ta maha lasti.

Selles organisatsioonis oli üldse haruldast ettevaatust tegewuse aluseks wõetud. Kokkusaamisi ei lubatud, nagu waremalt, punktide läbi, waid määrati neid lagedal kohal linnast väljas teatawate ajalehtede kuulutuste läbi kokkuräägitud märkide abil.

Rahaliselt oli see organisatsioon iseäranis ohtlalt warustatud, mis muidugi töö tagajarjeliikkuse pääle rohkem pidi mõjuma. Sõjawäes teeniwate isikute äraostmiseks määrati iseäranis kõrged summad. Kuid kõigi oma uuenduste pääle waatamata paljasteti see organisatsioon palju kiiremalt kui teised.

Salakuulaja Alender, kes läinud talwel inseneriwäe osakonnas tabati sel silmapilgul, kui ta salajastest kindlustustest plaane tegi, oli selle organisatsiooniga ühenduses seisnud. Nagu Alender ise seletas, saanud ta suured summad nende plaanide eest, mis juba jõudnud edasi toimetada.

Kuid need ei ole weel kõik. Mitu vähemat organisatsiooni tulid ilmsiks Narwas, ühega olid ühenduses koguni Wene kaubandusliku delegatsiooni teenistuses seiswad isikud, kelle arreterimine Wenemaal suurt kära sünnitas.

Mitte üksi spioneerimisega ei leppinud waenlane, waid püüdis ka ainelist kahju teha. Seda tõendawad Endel Karmi juurest leitud wolitused ja tähed sõjamoona ladusse pääsmiseks.

Miiniristleja „Lennuki“ ärawiimise katse lugu, kui palju selles ka luulet oli, jäi siiski tõsiasjaks.

Kohtuprotsess selles asjas tegi kindlaks, et Bleimann'il tõesti sellekohane kawatus oli, kuid temast mitte olenewatel põhjustel ei läinud see korda, — asjast saadi teada ja laewale pandi wahid. Asi oli uurimise materjaali järele ja ühe asjast osawõtja seletuse järele järgmine:

Pääle seda, kui meie kätte langenud traalija „Kitoboi“ madrustest osa „Lennuki“ pääle teenistusse astus, teinud Bleimann Wene madrustele ettepaneku laewa oma wõimusesse wõtta ja sellega Wenemaale sõita, lubades ise kapteni muretseada. Kapten muretsetigi: keegi joodik rannasõidu kapten Frey wõttis selle osa oma pääle. Meestele, keda umbes kümme oli, jagati rewolwrid wälja, kuid esimene kord jäi laew wälja sõitmata sellepärast, et kapten enese täis oli joonud ja kaasa ei läinud. Teine kord, paar nädalat hiljem, oli wõimudel juba asjast teada ja käsijalg, kes wastuhakkamise käsku laewale läks wiima, tuli tagasi teatega, et laewale wahid wälja pandud. Päälegi oodati inglasi.

Läinud aasta suwel tuli ilmsiks, et salakuulajad läbi Narwa wäerinna traataa pääsewad äraandmise tõttu. Teatawasti lasti traattoketesse elektriwool, mis läbikäimise sellest täiesti pidi wõimatuks tegema. Kuid selle pääle waatamata pääsesid agendid läbi. Hiljem saadi teada, et Narwa elektriijaama montöör Lipsmäe mingisuguse tehnilise abinõu läbi woolu traataeda nõrgendab ja selle läbi wõimaldab agentidele läbi traataia pääsmist. Nagu kindlaks tehti, seisis Lipsmäe Wene „особый отдѣл“ teenistuses ja igakord, kui agendid üle piiri minemas wõi tulemas olid, anti tunniaeg Lipsmäele teada, kes siis selleks ajaks woolu nõrgemaks lasi, seda maa sisse juhtides. Tegelikult tehti ka kindlaks, et wool traataias wahel täiesti nõrk oli. Lipsmäe tunnistas esialgu üles, et ta tõesti woolu oli kõrwaldanud, kuid kohtu ees salgas oma esialgset seletust.

Wiimase suure organisatsiooni likwideerimise järel, samuti ka pääle Wiktor Kingisseppa tabamist on igasugune põrandaalune urgtsemine waikunud. Kuid meie ei pea arwama, et sellega spionaas täiesti on lõppenud.

A. Leht.

Leheküljed wabadussõjast.

Rasked wõitlused Wõru pärast.

(Järg).

Et seda löökgruppi päästa täieliku häwinemise eest, koondas waenlane omakord suuremad jõud Ala-Sahka ja läänepoole Munamäe, mil-

lega wastukallaletungimist algas. Ala-Sahka sihis seisid tal 2—3 batareid, mis wahetpidamata selles piirkonnas kaks päewa meie seisukohti maru-

tulega pommitasid. 8. mail läks waenlasel korda meie wägesid suurtükitulega Kõo külast taganema sundida, kuid wisati jälle omakord külast samal õhtul tagasi, mõnes kohas tääkidega. Pärast paaripäewalisi ägedaid lahinguid olidki meie wäeosad Ala-Sahka piirkonnast ja läänepool Munamäe ning Haanja mõsast end tagasi tõmbama sunnitud, millega waenlase löökgrupp päästetud oli.

Waheti puhkesid ka teistel sihtidel, mis Wõru frondga ühenduses seisis, wõitlused lahti, nagu Petseri ja Panikowitshi ümbruses, mis sagedasti oma ägeduse poolest Marienburgi sihis käiwaist taha ei jäänud. Iseäranis ägedad olid Petseri ja Panikowitshi sihis suurtüki kahewõitlused, millele harilikult waenlase jalgwäe kallaletungimised järgnesid, mis aga alati waenlasele suurte kahjudega tagasi löödi. Washina Gora ja Koshelaha pooljaam olid tõsisemate wõitluste keskpunktiks.

Pea hakkas waenlane ka kihwtiseid pomme tarwitama, nagu see Mõniste mõisa pommitamisel sündis. Siis lõikasid enamlased püssikuuli otsa ära ehk jälle lõhki, mille tagajärjel nende kuulide läbi saadud haawad palju werisemad ja suuremad olid. Nagu meie sõdurid jutustasid, olewat neid kuule waenlasel õige palju olnud. Igatahes oli see metsik töö nende „suurte Eesti wabastajate“ poolt, nagu nad endid armastawad nimetada.

Iseäranis õudse pildi nende wõitluste ajal pakusid põlewad külad. Pea iga päew tõusid taewa poole suured suitsusambad, mustad ja kohutawad alguses ja kahwatu-hallid lõpupoole. Nagu määratumad maod keerlesid nad, oiles tunnismeesteks, et jälle kuskil küla põleb. Iseäranis sagedad olid tulekahjud Petseri, Panikowitshi, Woronkino, Rosti-Bori sihil. Siin pommitas waenlane külasid süutawate pommidega, iga päew ise küla. Waheti tuli ette, et waenlane kula seni laskis, kuni selles tulekahju tekkis, misjärele selleks korraks järele jättis. Õhtuti kumetas taewas tuleleekidest, kuna suurtükipaugud nagu kuulutasid, et ehk warsti jälle kuskil tulekahju lahti pääseb.

Sel teel kaswas iga päewaga mahapõlenud külade arw, külwates willetsust ja hada. Paljud perekonnad kaotasid kogu oma waranduse. Sagedasti ei saadud suurtükitule all isegi loomi wälja ajada. Sõda ei jätnud oma häwitustööd tegemata — see oli põhjalik ja täielik. Ainult waremed jäid mälestuseks, mis tulewasele põlwele kurba keelt kõnelewad ning neid tõsiseid ja raskeid aegu meele tuletawad, millal Eesti lainetawa laawa sarnase kommunismiga, mis tahtis Eestit uuesti orjastada, püha wabadussõda pidas.

Meie wäed waenlast tagaajamas.

Kuni 12. maini awaldas waenlane Wõru sihia weel tugewat ja wisa pääletungimise hoogu. Ts jalgwäe pääletungimist toetas alati hoogne ja äge suurtükituli, missagedasti mõned kohad kui üles kündis. Selle suurtüki- kui ka jalgwäe suure ülejõuga surus waenlane meie wägesid iga päewaga rohkem sisemaale. Nii läks tal korda meie omi, kes juba lõunapoolse Haanja Munamäe ja Wiitina mõisat ohd jõudnud Kõrgepalu—Rõuge—Kallaste—Saaluse liinile tagasi ajada, hoolimata meie wihasest wastupanekust. Ka sel liinil tungis ta meie seisukohtade päälle, tahtes meie wägesid weelgi taganema sundida, kuid ei jõudnud enam saawutada tagajärgi. A nult Kõrgepalu mõisat läks waenlasel korda ajutiselt wallata, mujal püsisid meie wäed kindlasti mainitud kaitseliinil.

Päälle selle laiendas waenlane oma sissetungimise kiilu Wõru sihis ja tõrjus idapoolses küljes meie wäed Põlwa—Allenhofi—Wirro liinile. Siit aga edasi tungida ei olnud tal jõudu. Ainult Allenhofi mõis langes kord waenlase kätte, kust jälle otsekohe meie poolt wälja wisati. Taganedes süütas waenlane mõisa põlema. Siit tõrjus ta meid Mokrena—Pärtli—Tikko liinil wähe tagasi, mis osalt ka sel põhjusel sündis, et kaitseliini õigemaks ja sellega lühemaks tõmmata.

Warsti aga raugesid waenlase kallaletungimised lõpulikult, ehk küll siin-säääl weel demonstratsioonema poolt ette wõeti, mis alati meie tule all kokku warisesid. Juhtus päewi, kus frondil täieline waikus walitses ja arwatagi ei wõinud, et sõda edasi kestab. Pärast igapäewaseid lahinguid tundus see harjumata ja isegi wähe õudne. Ei wõinud uskuda, et waenlase jõud, kes mõni päew tagasi meid energiliselt sisemaale taganema sundis, nii pea raugema hakkas, seda rohkem, et ta weel wäga kaugel oma eesmärgist — Wõru linna waldamisest ja raudtee äralõikamisest oli.

Millega seda nähtust seletada? Wahest kaks fakti annawad siin walgu-tust. Esimene on — meie wägede üliwaha wastupanek, mis tingimata waenlast häwitas ja tublisti wäsis. Waatamata selle päälle, et waenlasel jalg- kui ka suurtükiväe poolest suur ülekaal oli, ei kohkunud meie wäed, ei hakanud põgenema, waid taganesid samm-sammult kuni abi juurdetulekuni. Teiseks oli enamlastel niipalju fronte, et nad kuidagi enam nende kaitsmisega korda ei jõudnud saada.

Kui Põhja korpuse wäed meie omade toetusel Jamburi ja Oudowa sihis edasi tungima hakkasid, raugesid Marienburgi sihis otekohe punawäe pääletungimised. Nagu wangid tõendasid, oli waenlane siit wägesid ära wedama hakanud, jättes ainult kõige hädapärasema kaitse, et wähegi

meie wägede edasiminekut nimetatud frondil takistada. Sama lugu sündis ka põhja- ja teistel frontidel. Siin ei võinud enam edukast pääletungimisest juttugi olla, ka tublist enesekaitsest mitte, waid see oli frontide lappimine ja paikamine, mis lõpuks enamlastele wäga hädaohlikuks ähwardas minna.

19. maist 1919 a. alates hakkas waenlane ise oma wägesid Marienburi sihis tagasi tõmbama, ilma et meie poolt iseäranis tugewat surwet oleks awaldatud, mis seletetaw osalt eelpool nimetatud faktidega. Ja meie wäed jõudsid 21. maiks juba tublisti lõunapoole Haanja ja Rõuge mõisaid ning liikusid iga päewaga ikka edasi. Ka idapool küljes taganes waenlane, kuna meie wäed 21. maiks juba Mäma—Hewkoti—Luhte—Möldre liini oma alla wõtsid. Wõis käesolewate andmete põhjal oletada, et waenlane enne peatama ei katsu jääda, kui ta oma frondi täiesti õigeks on ajanud, ja see oleks wahest paralleel kiwiteed, põhjapool seda olnud. Wõis kindel olla, et waenlane kiwiteed tingimata oma käes püüab hoida, mis talle hädasti seljataguse pärast tarwiline oli. Seda tõendas ka see asjaolu, et ta ikka suuremat wastupanekut üles näitas, mida rohkem teda kiwitee poole tagasi suruti.

Taganedes wiis waenlane ühes kõik, mis aga wähegi wõimalik oli. Talud ja külad, kust ta wälja läks, tehti täiesti tühjaks, mitte ainult loomade ja wilja poolest, waid ka inimesi, mehi, naisi, wanakesi ja lapsi sunniti ühes minema. Kui enamlased enne mõisa hooneid ja mõõblit purustasid ja lõhkusid, siis tegid nad taludega nüüd sedasama. Iga wähem kui pang, toop, tool ja wanker oli katki pekstud. Mis tulekahjud suur-
tükitule läbi järele jätsid, seda täiendasid nüüd taganemisel Eestile „wabaduse“ toojad.

Taganemise hoos ei suutnud enamlased aga ka Pihkwa-Riia kiwitee liinile peatama jääda, waid taganesid lõunapoole mainitud teed. Kiwitee pärast oli werisemaid lahinguid Misso mõisa ja Wana-Laitsna piirkonnas. Esimesel kohal olid meie jalgwäele meie soomusautod, kes Irboska poolt edasi liikusid, tublisti abiks. Misso mõisast läänepoole ei läinud neil aga korda edasi tungida sest waenlane jõudis suure silla üle Misso jõe ära põletada, see läbi meie soomusautodele edasi tungimise teed kinni pannes. Kui meie soomusautod üle Misso jõe oleks pääsnud, siis oleks enamlaste taganemine Wõru alt weel paanilisem olnud, kui ta seda tõepoolest oli. Wana-Laitsna raioonist löödi waenlane tabawa suur-
tükitulega taganema

Pärast seda, kui kiwitee Pihkwast kuni Walk-Marienburi kitsarööpalseni kindlasti meie wägede

kätte sai, ei pannud waenlane enam lõunapool kiwiteed suuremat wastu, waid taganes korratult. Mõnes kohas muutus see taganemine paaniliseks põgenemiseks. Tuli ka ette, et üksikud waenlase wäeosad metsadesse laiali jooksid ja sääl kaua ümber uitasid, kust neid alatasa ühe-kahe mehe kaupa kinni püüti. Muu seas saadi metsadest mitmed kommunistid ja 165. kütipolgu polgu-
ülema abi kätte. Ainult Wana-Laitsna juures katsus waenlane wihasemalt wastu panna, kuid pidi ka säält põgenema, kui nägi, et temast idaja õhtupoolt mööda mindud ja teda täiesti ümber piirata ähwardeti.

Meie wäed tungisid kiwiteest lõunasse Marienburi poole pääasjalikult kolme teed mööda. Üks kolonn Panikowitshi—Shemeritsi teed üle Scharlottenburi, teine Illingeni—Pulli—Põdra liinilt otse lõunasse, kuna kolmas Wana-Laitsna, Marienburi teed liikus.

Esimesel kolonnil oli waenlasega suurem wõitlus Sabo'otje ümbruses, mis 5 tunni ümber kestis ja meie wõiduga lõppes. Selles wõitluses saadi 150 wangi, palju kuulipi-
dujaid, püsse, padrunid ja muud kraami. See meie wäeosa tungis waenlase seljataha häwitades teda ja sünitades suurt paanikat, ning jõudis 27. mail Uue Marienburi mõisa, mis ainult mõni werst samanimelisest alewist ja raudtee jaamast kaugel. Järgmisel päewal, 28. mail, wastu ööd langes ka alew ja raudteejaam pärast wihast wõitlust nimetatud wäeosa kätte. Alewis sai wäeosale osaks rikkalik ja mitmesugune sõjasaak.

Et Marienburi sügawal waenlase seljataga juba meie käes oli, siis oli teiste kolonnide edasi tungimine märksa kergem. Teisel kolonnil, mis Misso—Pulli—Põdra liinilt Marienburi päale liikus, ei olnud peaaegu kuskil enam waenlasega kokkupuutumist, ainult mõned äraeksinud salgad katsusid harwad paugud wastu lasta, kadudes jälle metsadesse. Sellest hoolimata sündis selle grupi edasilikumine wõrdlemisi suurte raskustega, sest waenlane oli iga wäheha kui silla kas ära põletanud wõi lõhkunud, ka paljudes kohtades teedele risti sügawad kraawid ja augud sisse kaewanud. Wähe tugewama wastupaneku wastase poolt leidsid meie wäed, mis Hoppa—Wana-Laitsna liinilt lõunasse liikusid, nagu juba eelpool Wana-Laitsna lahingust mainisin. Kuid kõik need wastupaneku katsed olid niiwõrd nõrgad, et nad meie edasirühkiwaid wägesid kinni ei jõudnud pidada. Ka siin olid sillad ning teed lõhutud ning rikutud.

Paar päewa hiljem Marienburi waldamist 2-se ratsapolgu poolt jõudsid kõik selles sihis edasi tungiwad teised meie wäed Marienburi liinile, kuna ratsapolgud ühes daanlaste ja teiste wäe-

osadega wiibimata edasi tungima hakkasid. Rutulises Marienburi ärawõtmises langesid loorberid esimesele ratsapolgule, kes waenlase seljataha tungis ja säält Marienburi jõudis, kuna waenlane hiljem üle sama liini, kust ratsapolk läbi oli läinud, lõunapoole taganes. Soomusrongid kitsarööpalisel tulid alles siis järele, kui meie eelwäed juba kaugele Wana-Schwaneburi poole olid jõudnud. Soomusrongide liikumist takistas lõhutud tee, mis päewadepikkust parandamist nõudis. Pea iga sild oli lõhutud ja relsid puruks lastud, kuna tagawaraosad puudusid, sest waenlane oli need peaaegu igalt poolt ära wedanud.

Nagu juba tähendatud, ei jäänud meie wäed Marienburi liinile peatama, waid tungisid otsekohe edasi lõunapoole. Liikumine algas kahes grupis: Marienburist Wana-Schwaneburi ja Sitta jaama pääle. Mõlemad jaamad seisawad Ramotski — Põtalowo raudtee liinil. Wiimane raudtee ühendab Riia—Walga tee raudteega, mis Pihkwast Dünaburki wiib. Wana-Schwaneburi on umbes 30 wersta lõunapoole.

Waenlane, kelle wastupanek juba murtud, ei jõudnud ka selle wahe pääl meie wägede edasitungimist seisma panna, waid taganes kiiresti, nõrgalt end kaitstes. Kolm-neli päewa hiljem Marienburi langemist tungisid ka Wana-Schwaneburki meie wäed sisse, samuti ka Sitta jaama. Esimeses jaamas saadi palju sõjasaaki ja üle 1000 wangi. Edasirühkumist jätkati Kreuzburi-Stokmanshofi sihis wahetpidamata. Umbes 15 wersta Wana-Schwaneburist lõunapoole oli tõsisem lahing waenlasega. Seda kohta katsus waenlane kaitsta, et oma moonaladusid päästa, kuid asjata. Ta löödi põgenema.

Schwaneburi wõtmisel oli iseäranis suur sõjaline tähtsus, sest sellega oli raudtee Ramotski—Põtalowo wahel läbi lõigatud ja ühendus selle tee kaudu Wenemaaga lõpetatud. Nii ei saanud waenlane ainustki wagunit ega wedurit, mis Ramotski ja Põtalowo wahel, wälja wiia, missugune warandus hiljem meie wägede kätte langes. Waenlasele jäi weel ainuke raudtee, mille kaudu ta Wenemaaga ühenduses oli, nimelt Riiaast Düüna jõe äärt mööda minew tee Dünaburki.

Et meie wäed Stokmanshofi sihis edasi tungisid, jäid waenlase omad, kes opereerisid Düüna jõe ja meie wäeliini wahel, ikka rohkem soppi ja pidid kiiresti Lätimaalt taganema, et ära

hoida täielist ümberpiiramist põhja ja ida poolt. Ja peab ütleva, et Põhja-Lätimaa puhastamine kiiresti edenes. Meie Kreuzburi sihis edasitungiwad wäed andsid waenlasele nii suure ja raske hoobi, et ta enam toibuda ega wastu panna ei jõudnud. Wõrdlemisi wähesse waewaga läks meie wäeosadel korda Kreuzburi ja Jakobstadtini wälja tungida, kuna enamlaste wäed, kes Wene-maale ei jõudnud taganeda, Põhja-Lätis lihtsalt laiali jooksid. Juuni algul 1919 lehwis Eesti sinimust-walge lipp Düüna kaldal Jakobstadt linnas.

Sõjakäigust Kreuzburg-Jakobstadt pääle wõtsid osa 1. ja 2. ratsapolk, daanlaste wabatahtlik grupp ja üks Läti polkudest. Wiimase kohta olgu tähendatud, et ta wäga loiult pääletungimisest osa wõttis ja sagedasti isegi meie polkudele järele ei jõudnud.

Pääteenus Põhja-Läti wabastamises enamlastest langeb meie wägedele, kes wahwalt ja hiilgawalt oma ülesande täide wiisid.

J. Al—t.

Wastutaw toimetaja : Kindralstaabi polkownik N. Reek.
Wäljaandja : Kindralstaabi Walitsus.

„Sõdur“ kirjastusel ilmus:

Polkownik Limberg

Kõnd

Wiie joonistusega.

Sisukord: 1) Üldised alused; 2) Pika-maa (wastupidawuse) kõnd; 3) Lühidamaa (kiir-) kõnd; 4) Sõjawäeline kõnd; 5) Kõnd kui sport.

Hind 20 marka.

Saada „Sõdur“ talitusest,
Tällinn, Wäike Batarei tän nr. 10.

Sõjawäe trükikoda.